

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	15
<i>L.C. van Drimmelen en T.J. van der Ploeg</i>	
Deel I Godsdiensten en het recht	
1 Het Christendom en het recht	21
<i>Leo J. Koffeman</i>	
1.1 Inleiding	21
1.2 Het recht van de geloofsgemeenschap in verhouding tot het recht van de staat	23
1.3 In hoeverre kan men hier spreken van ‘recht’	25
1.4 Onderscheid canoniek recht en andere vormen van kerkelijk recht	26
1.5 Materiële rechtsbronnen, waaruit de fundamentele rechtsnormen worden geput	27
1.6 Goddelijk recht?	29
1.7 Het gezag van het kerkrecht	30
1.8 Sancties	31
2 Het Jodendom en het recht	33
<i>R.S. Katzman</i>	
2.1 Zijn richtlijnen volgen	33
2.2 Halacha = Levenswandel	41
2.3 Dina d’Malchoeta Dina = de wet des lands	42
3 Islam, recht en democratie	47
<i>Frans van der Velden</i>	
3.1 Inleiding	47
3.2 Ontstaan van de islam	47
3.3 Gedragsnormering in de islam	48
3.4 De twee belangrijkste bronnen van de shari’a	49
3.5 Overige bronnen van de shari’a	50
3.6 Soennitische rechtsscholen	52
3.7 Niet-moslimse geloofsgemeenschappen	54

3.8	Islam en openbaar bestuur	54
3.9	De kalief als geestelijk en wereldlijk leider	55
3.10	De sultān als wereldlijk leider, de oelamā als geestelijke leiders	56
3.11	Gewijzigde machtsverhouding in de negentiende eeuw	57
3.12	Emancipatie van de moslim-leken	58
3.13	De westerse wereld en de shari'a	60
3.14	Ter afsluiting	61

Deel II Het interne (organisatie)recht van geloofsgemeenschappen

4 Grondgedachten en organisatorische hoofdlijnen van het christendom, het jodendom en de islam 65

L.C. van Drimmelen, Ruben Vis en N. Landman

4.1	Typen van organisatie van christelijke kerken	65
4.2	Organisatievormen in het jodendom	71
4.3	De verscheidenheid in organisatorische structuur in de Islam	76

5 De rooms-katholieke parochie 83

Ton Meijers

5.1	De rooms-katholieke kerk	83
5.2	De rooms-katholieke parochie	86
5.3	Het ARBP	88
5.4	De bisschop	92
5.5	Vermogensrechtelijke geschillen	93
5.6	De opheffing, samenvoeging en splitsing van parochies	94
5.7	De kerksluiting	95

6 De organisatorische opbouw van een presbyteriale gemeente 97

L.C. van Drimmelen

6.1	Inleiding	97
6.2	Gemeenten in de Protestantse Kerk in Nederland	98
6.3	Gemeenten die behoren tot de Hersteld Hervormde Kerk	107
6.4	De presbyteriale gemeente in ruimere zin	108

7	De organisatorische opbouw van een congregatieve gemeente	113
	<i>Leon van den Broeke</i>	
7.1	Introductie	113
7.2	De organen	117
7.3	De bevoegdheidsverdeling	120
7.4	Het besluitvormingsproces, met name inzake externe rechtshandelingen	120
7.5	De vertegenwoordigingsbevoegdheid	121
7.6	Bovenlokale verbanden	123
7.7	Bovenlokale supervisie?	130
7.8	Afronding	131
8	De organisatie en inrichting van het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap	133
	<i>Ruben Vis</i>	
8.1	Historie	133
8.2	Samenstelling Centrale Commissie	134
8.3	De inhoud van de religie	135
8.4	De verhouding tot de lokale Gemeenten	137
8.5	Joodse Gemeente Amsterdam, een meer gelaagde structuur	139
8.6	Ressorten	140
8.7	Ontbinding van gemeenten	140
8.8	Gemeenschapsfonds voor de Mediene	141
8.9	Arbitrage	141
8.10	Opleiding en toelating van religieuze ambtsdragers	142
8.11	Verenigingssynagogen	142
9	Moskeegemeenschappen en hun organisatie in Nederland	145
	<i>N. Landman</i>	
9.1	Inleiding	145
9.2	Moslims in Nederland: migratie	146
9.3	Moslims in Nederland: moskeestichting	147
9.4	Moskee als religieus en sociaal-cultureel centrum	149
9.5	Juridische structuren	150
9.6	Landelijke organisatie: de rol van nationale overheden	152
9.7	De rol van de Turkse en Marokkaanse overheid	153

9.8	Transnationale moslimorganisaties: Milli Görüş	156
9.9	Transnationale moslimorganisaties: Süleymanlı-beweging	158
9.10	Transnationale moslimorganisaties: overige	160
9.11	Plaatselijke Marokkaanse moskeeorganisaties	161
9.12	Slotbeschouwing	164
10	Geschilbeslechting binnen geloofsgemeenschappen	167
	<i>mr. A.H. Santing-Wubs</i>	
10.1	De ‘kerkelijke’ rechtsgang	167
10.2	De burgerlijke rechter en ‘kerkelijke’ geschillen	179
10.3	Tot slot	192
	Deel III Staats- en bestuursrechtelijke aspecten van Geloofsgemeenschappen	
11	De verhouding tussen canoniek recht en wereldlijk recht in Europees perspectief; een historische verkenning	197
	<i>Jan Hallebeek en Maurice van Stiphout</i>	
11.1	Inleiding	197
11.2	De Oude Kerk	198
11.3	De Middeleeuwen	199
11.4	De vroegmoderne tijd	206
11.5	De negentiende en twintigste eeuw	212
12	Eenheid en verscheidenheid – De verhouding tussen kerk en staat in Nederland (1579-2014)	219
	<i>Prof. dr. J. de Bruijn</i>	
12.1	Inleiding	219
12.2	De Republiek	219
12.3	De Franse Tijd	223
12.4	Het Koninkrijk	226
12.5	De periode vanaf 1848	227
12.6	De confessionele reactie	229
12.7	De verzuiling	231
12.8	De secularisatie	234

13	De betekenis van de vrijheid van godsdienst in EVRM en Grondwet voor geloofsgemeenschappen	237
	<i>Adriaan Overbeeke</i>	
13.1	Inleiding – vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, in een neutrale staat	237
13.2	Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging in EVRM en Grondwet; collectieve aspecten	242
13.3	De reikwijdte van de collectieve vrijheid van godsdienst (interpretatieve terughoudendheid)	246
13.4	Een ruime organisatievrijheid	253
13.5	Het geld van de geloofsgemeenschap. Ook een (grond)recht op financiële faciliteiten?	256
13.6	Beperkingen aan collectieve vrijheid van godsdienst	258
13.7	Recht op gelijke behandeling van geloofsgemeenschappen en andere organisaties ('scheiding van kerk en staat', 'neutraliteit')	263
14	Het recht van de Europese Unie over religie en geloofsgemeenschappen	267
	<i>Adriaan Overbeeke en Jan Willem Sap</i>	
14.1	Inleiding: kerk-staatstelsels – is er ook een EU-kerk-staat model?	268
14.2	EU-religierecht: de groeiende betekenis van religie	274
14.3	Religie, religievrijheid en de positie van geloofsgemeenschappen in de verdragen van de Unie	277
14.4	Unierechtsregels relevant voor religie: een palet	284
14.5	Afsluitend	290
15	Geloofsgemeenschappen in het bestuursrecht	293
	<i>J.L.W. Broeksteeg</i>	
15.1	Inleiding	293
15.2	Geloofsgemeenschappen en ruimtelijke ordening	294
15.3	Subsidiëring van geloofsgemeenschappen	304
15.4	Geloofsgemeenschappen en fiscus	309
15.5	Slot	318

16	Geloofsgemeenschappen en strafrecht	319
	<i>Gerrit van den Brink</i>	
16.1	Inleiding	319
16.2	Geloofsgemeenschappen en strafrechtelijke vervolging	320
16.3	Uitingsdelicten: vrijheid van meningsuiting en godsdienstvrijheid	324
16.4	Verschoningsrecht geestelijken	327
16.5	Strafrechtelijk beroepsverbod en de tuchtrechter	330
Deel IV Burgerlijk recht en het interne recht van geloofsgemeenschappen		
17	De verhouding tussen het interne recht van geloofsgemeenschappen en het burgerlijk recht	335
	<i>T.J. van der Ploeg</i>	
17.1	De regels voor de geloofsgemeenschap	335
17.2	De rechtspersoonlijkheid van kerkgenootschappen en andere geloofsgemeenschappen	336
17.3	De juridische status van het interne recht van rechtspersoonlijkheid bezittende geloofsgemeenschappen	338
17.4	Gelding van burgerlijk recht 'binnen' de geloofsgemeenschap?	343
17.5	Ten slotte	346
18	Het kerkgenootschap	349
	<i>T. van Kooten</i>	
18.1	Omschrijving kerkgenootschap	349
18.2	Zelfstandige onderdelen en lichamen waarin kerkgenootschappen zijn verenigd	355
18.3	Oprichting, registratie en vertegenwoordiging	360
18.4	Fusie en splitsing van kerkgenootschappen	366
18.5	Kerkscheuring	371
18.6	Omzetting	376
18.7	Beëindiging van kerkgenootschappen	378

19	Het gebruik van de vereniging en stichting door geloofsgemeenschappen	383
	<i>T.J. van der Ploeg</i>	
19.1	Motieven voor het gebruik van de vereniging of stichting door geloofsgemeenschappen	383
19.2	Relevante juridische aspecten van de verenigingsvorm voor geloofsgemeenschappen	386
19.3	Relevante juridische aspecten van de stichtingsvorm voor geloofsgemeenschappen	392
19.4	De toezichtbevoegdheden van de rechter t.o.v. de stichting	394
19.5	Fusie, splitsing en omzetting	396
19.6	Geloofsgemeenschappen in seculiere rechtsvormen en vrijheid van godsdienst	399
20	De rechtspositie van de voorganger	401
	<i>P.T. Pel</i>	
20.1	Inleiding	401
20.2	Toepasselijk recht	401
20.3	Variatie in kerkelijke rechtspositievormen	403
20.4	Arbeidsverhoudingen in staat en kerk	403
20.5	Rechtsposities van voorgangers in de kerkelijke praktijk	404
20.6	Rechtsposities van voorgangers in de statelijke jurisprudentie	407
20.7	Motieven voor en tegen de arbeidsovereenkomst	409
20.8	Kwalificatie van de rechtsverhouding als arbeidsovereenkomst	412
20.9	Rechtsgevolgen van de arbeidsovereenkomst	414
20.10	Samenloop van rechtsverhoudingen	416
20.11	Slot	418
21	Positie van kerkgenootschappen en vrijheid van belijden	421
	<i>Fabian Keijzer & Fokko Oldenhuis</i>	
21.1	Inleiding	421
21.2	De positie van kerkgenootschappen	422
21.3	Vrijheid van belijden in het publieke domein	430
21.4	Evaluatie	437
	Lijst van afkortingen	439

INHOUDSOPGAVE

Jurisprudentieregister	445
Trefwoordenregister	455
Over de auteurs	471